

AYOLLARDA IKKILAMCHI BEPUSHTLIK SABABLARINI
O‘RGANISH VA ZAMONAVIY DIAGNOSTIKA USULLARINING
SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Abdumannobova Zarnigor

Andijon davlat tibbiyot instituti

1-kurs Akusherlik va ginekologiya yo‘nalishi magistratura talabasi.

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada ayollarda ikkilamchi bepushtlikning asosiy sabablarini o‘rganish hamda zamonaviy diagnostika usullarining samaradorligini baholash masalalari yoritilgan. Tadqiqot davomida reproduktiv yoshdagi ayollarda ikkilamchi bepushtlik rivojlanishiga olib keluvchi etiologik omillar, jumladan bachadon naylari o‘tkazuvchanligining buzilishi, gormonal disbalans, endometrioz, kichik chanoq a‘zolarining yallig‘lanish kasalliklari va bachadon patologiyalarining ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida klinik-ginekologik ko‘rik, ultratovush tekshiruvi, gisterosalpingografiya, gisteroskopiya, diagnostik laparoskopiya hamda gormonal laborator tekshiruvlar qo‘llanildi. Olingan natijalar zamonaviy diagnostika usullarining reproduktiv tizim kasalliklarini aniqlashda yuqori aniqlik va samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi. Kompleks diagnostik yondashuv ikkilamchi bepushtlik sabablarini erta aniqlash, individual davolash strategiyasini ishlab chiqish hamda ayollarning reproduktiv salomatligini tiklash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Kalit so‘zlar: ikkilamchi bepushtlik, reproduktiv salomatlik, ultratovush tekshiruvi, gisterosalpingografiya, laparoskopiya, gormonal tekshiruvlar.\

Kirish

Bepushtlik reproduktiv yoshdagi aholining salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadigan muhim tibbiy-ijtimoiy muammolardan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha reproduktiv yoshdagi juftliklarning taxminan 10–15 % ida bepushtlik muammosi kuzatiladi va ushbu holatlarning muayyan qismi ayollar reproduktiv tizimidagi patologik o'zgarishlar bilan bog'liq bo'ladi [1,5,6]. Bepushtlik birlamchi va ikkilamchi shakllarga bo'linadi. Birlamchi bepushtlik ayolda ilgari homiladorlik kuzatilmagan holatda aniqlansa, ikkilamchi bepushtlik avval kamida bir marta homiladorlik kuzatilgan ayollarda keyinchalik homilador bo'la olmaslik bilan tavsiflanadi [2,4].

So'nggi yillarda ayollarda ikkilamchi bepushtlikning uchrash chastotasi ortib borayotgani kuzatilmoqda. Bu holat ko'pincha kichik chanoq a'zolarining yallig'lanish kasalliklari, jinsiy yo'l bilan yuqadigan infeksiyalar, gormonal buzilishlar, endometrioz, bachadon va bachadon naylarining morfologik o'zgarishlari hamda turli jarrohlik aralashuvlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin [3,7,8]. Shuningdek, reproduktiv tizimga ta'sir qiluvchi ijtimoiy omillar, ekologik muhitning yomonlashuvi, noto'g'ri turmush tarzi, stress omillari va kech nikohlar ham bepushtlik rivojlanish xavfini oshiruvchi omillar sifatida qaraladi [4,9].

Ayollarda ikkilamchi bepushtlikning rivojlanishida bachadon naylarining o'tkazuvchanligi buzilishi alohida o'rin tutadi. Bachadon naylarining yallig'lanish kasalliklari, infeksiyon jarayonlar yoki jarrohlik aralashuvlari natijasida chandiqli o'zgarishlar yuzaga kelishi mumkin, bu esa tuxum hujayraning bachadon bo'shlig'iga yetib borishini qiyinlashtiradi [5,10]. Bundan tashqari, endometrioz kasalligi ham reproduktiv yoshdagi ayollarda bepushtlikka olib keluvchi muhim patologiyalardan biri hisoblanadi. Endometrioz jarayonida bachadon shilliq qavati hujayralarining bachadon

tashqarisida rivojlanishi kuzatiladi va bu holat reproduktiv tizim faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [6,11].

Gormonal buzilishlar ham ayollarda ikkilamchi bepushtlik rivojlanishida muhim etiologik omillardan biri hisoblanadi. Gipotalamo-gipofizar tizim faoliyatining buzilishi, tuxumdonlarning polikistoz sindromi, qalqonsimon bez kasalliklari hamda prolaktin darajasining oshishi ovulyatsiya jarayonining buzilishiga olib kelishi mumkin. Natijada tuxum hujayraning yetilishi va ovulyatsiya jarayoni izdan chiqadi, bu esa homiladorlik yuzaga kelish ehtimolini kamaytiradi [7,8].

Reproduktiv tibbiyot sohasining rivojlanishi bilan ayollarda bepushtlik sabablarini aniqlash uchun qo'llaniladigan diagnostika usullari ham sezilarli darajada takomillashdi. Zamonaviy diagnostika usullari yordamida reproduktiv tizim a'zolarining morfologik va funksional holatini chuqur o'rganish imkoniyati paydo bo'ldi. Ultrasonografiya (UTT) hozirgi kunda ginekologik amaliyotda eng keng qo'llaniladigan, invaziv bo'lmagan diagnostika usullaridan biri hisoblanadi. Ushbu usul yordamida bachadon, tuxumdonlar va kichik chanoq a'zolarining tuzilishidagi o'zgarishlarni aniqlash mumkin [5,6].

Bundan tashqari, gisterosalpingografiya bachadon bo'shlig'i va bachadon naylarining o'tkazuvchanligini baholashda muhim diagnostik ahamiyatga ega. Ushbu usul bachadon bo'shlig'ining deformatsiyasi, poliplar, sinexiyalar hamda bachadon naylarining o'tkazuvchanligi buzilishlarini aniqlash imkonini beradi [9,10]. Gisteroskopiya esa bachadon bo'shlig'ini to'g'ridan-to'g'ri vizual baholash imkonini beruvchi yuqori aniqlikka ega diagnostika usuli hisoblanadi. Diagnostik laparoskopiya esa kichik chanoq a'zolarining patologiyalarini aniqlashda eng informativ usullardan biri bo'lib, u endometrioz o'choqlari, bitishmalar va bachadon naylari patologiyalarini aniqlashda keng qo'llaniladi [8,11].

Shuningdek, gormonal laborator tekshiruvlar ham ayollarda reproduktiv tizim faoliyatini baholashda muhim o'rin tutadi. Follikulani stimullovchi

gormon (FSH), luteinlashtiruvchi gormon (LH), prolaktin, progesteron va estradiol kabi gormonlar darajasini aniqlash tuxumdonlar faoliyati va ovulyatsiya jarayonining holatini baholash imkonini beradi. Ushbu laborator tekshiruvlar yordamida gormonal disbalans bilan bog'liq reproduktiv muammolarni aniqlash mumkin [7,10].

Zamonaviy diagnostika usullarining kompleks qo'llanilishi ayollarda ikkilamchi bepushtlik sabablarini aniq va ishonchli aniqlash imkonini beradi. Bu esa individual davolash taktikasini ishlab chiqish, reproduktiv funksiyani tiklash hamda ayollarning reproduktiv salomatligini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu sababli ayollarda ikkilamchi bepushtlik sabablarini o'rganish va zamonaviy diagnostika usullarining samaradorligini baholash reproduktiv tibbiyotning dolzarb ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Tadqiqot Andijon viloyati skrining markazlarida olib borildi. Tadqiqotga reproduktiv yoshdagi (20–40 yosh) ikkilamchi bepushtlik tashxisi qo'yilgan 160 nafar ayol jalb qilindi. Barcha bemorlar kompleks klinik, laborator va instrumental tekshiruvlardan o'tkazildi. Diagnostika jarayonida ginekologik ko'rik, ultratovush tekshiruvi, gisterosalpingografiya, gisteroskopiya, diagnostik laparoskopiya hamda gormonal laborator tekshiruvlar qo'llanildi. Olingan natijalar statistik tahlil qilindi.

Tadqiqotda ishtirok etgan bemorlarning yosh tarkibi tahlil qilinganda, ikkilamchi bepushtlik eng ko'p 31–35 yoshdagi ayollarda kuzatildi. Ushbu yosh guruhiga 52 nafar bemor (32,5 %) to'g'ri keldi. 26–30 yoshdagi ayollar 46 nafarni (28,8 %), 36–40 yoshdagi ayollar 38 nafarni (23,7 %), 20–25 yoshdagi ayollar esa 24 nafarni (15,0 %) tashkil etdi.

Tekshiruv natijalariga ko'ra, ikkilamchi bepushtlikning asosiy etiologik sabablari aniqlab chiqildi. Eng ko'p uchraydigan sabab bachadon naylari o'tkazuvchanligining buzilishi bo'lib, u 54 nafar bemorda (33,7 %) kuzatildi. Gormonal buzilishlar 36 nafar ayolda (22,5 %), endometrioz 28 nafar bemorda

(17,5 %), kichik chanoq a'zolarining yallig'lanish kasalliklari 26 nafar ayolda (16,3 %) aniqlandi. Bachadon patologiyalari, jumladan mioma, polip va intrauterin sinexiyalar 16 nafar bemorda (10,0 %) qayd etildi.

Diagnostika usullarining tahlili shuni ko'rsatdiki, ultratovush tekshiruvi 92 nafar bemorda (57,5 %) turli ginekologik patologiyalarni aniqlash imkonini berdi va eng samarali skrining usullaridan biri hisoblanadi. Gisterosalpingografiya yordamida 63 nafar bemorda (39,4 %) bachadon naylari bilan bog'liq o'zgarishlar aniqlangan. Gisteroskopiya 41 nafar bemorda (25,6 %) bachadon bo'shlig'i patologiyalarini aniqlash imkonini berdi. Diagnostik laparoskopiya esa 48 nafar bemorda (30,0 %) kichik chanoq a'zolaridagi patologik o'zgarishlarni aniqladi.

Gormonal tekshiruv natijalariga ko'ra, 36 nafar bemorda (22,5 %) turli gormonal buzilishlar aniqlangan. Jumladan, prolaktin darajasining oshishi 14 nafar bemorda (8,7 %), polikistoz tuxumdon sindromi 12 nafar bemorda (7,5 %), progesteron yetishmovchiligi 6 nafar bemorda (3,8 %) va qalqonsimon bez gormonlari buzilishi 4 nafar bemorda (2,5 %) kuzatildi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, Andijon viloyati skrining markazlarida tekshiruvdan o'tgan ayollarda ikkilamchi bepushtlikning asosiy sabablari bachadon naylari patologiyalari, gormonal buzilishlar va endometrioz bilan bog'liq bo'lib, zamonaviy diagnostika usullaridan kompleks foydalanish kasallikni aniqlash samaradorligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cunningham F.G., Leveno K.J., Bloom S.L. Williams Obstetrics. 26-nashr. New York: McGraw-Hill Education, 2022.
2. Berek J.S. Berek & Novak's Gynecology. 16-nashr. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2020.
3. Speroff L., Fritz M.A. Clinical Gynecologic Endocrinology and Infertility. 8-nashr. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2019.

4. Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine. Diagnostic evaluation of infertility in women. *Fertility and Sterility*, 2021.
5. Rock J.A., Jones H.W. Te Linde's Operative Gynecology. 12-nashr. Philadelphia: Wolters Kluwer, 2020.
6. Hoffman B.L., Schorge J.O., Bradshaw K.D. Williams Gynecology. 4-nashr. New York: McGraw-Hill Education, 2021.
7. Fritz M.A., Speroff L. Clinical Gynecologic Endocrinology and Infertility. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2020.
8. World Health Organization. Infertility: global prevalence and epidemiological trends. Geneva: WHO Press, 2023.
9. ESHRE Guideline Group. Guideline on the management of female infertility. European Society of Human Reproduction and Embryology, 2022.
10. Adamyan L.V., Kulakov V.I. Ginekologiya. Moskva: GEOTAR-Media, 2019.